

KRÁLOVSTVÍ BIŽUTERIE

31.8.2017 Týdeník Květy

JUDITA BEDNÁŘOVÁ Cestovní ruch

Jablonec nad Nisou je typické horské město, kde jsou lidé zocelení dlouhými zimami i rázováním po kopcovitém terénu. Trochu drsný kraj, řekl by možná někdo. Jenže právě tenhle kraj je rodištěm velké křehké krásy, díky níž nás zná celý svět.

Už v 19. století se Jizerským horám přezdívalo „rakouská Kalifornie“ a „jablonecké zboží“ znali snad ve všech zemích světa. Korálky, perly, náhrdelníky a brože, náušnice i náramky, ozdoby, jimiž se zdobili afričtí domorodci i nejbohatší dámy světa. Příběh zdejší bižuterie nazývají místní „nekonečným“.

Mají na to plné právo. Sít domácích výrobců, jejichž produkty získávaly světovou oblibu, existovala v mnoha městech. Jenže většinou zůstala jen historickou vzpomínkou. Třeba jihočeští tkalci pracující v 19. století pro 32 v kraji roztroušených firem.

Bylo jich tenkrát na 1 600, tkali plátno i pytlou, ale také plyše a hedvábné tkaniny, v Nové Bystřici pak třeba unikátní a ve světě žádané látky z koňských žíní. Kdo dnes o nich ví? A kdo ví o dalších místech s kdysi slavným krajkářstvím, knoflíkářstvím či sklářstvím? Přežít války, různé režimy, doby, kdy už se zdá, že všechna sláva zaniká, to chce opravdové nadšení a sílu. A tu zdejší bižuterie respektive její lidé mají.

* MUZEUM KRÁSY

„O korálky tu doslova zakopáváte na každém kroku,“ konstatuje prostý fakt ředitelka jabloneckého Muzea skla a bižuterie Milada Valečková.

Procházíte-li městem, narazíte co chvíli na prodejnu s místní bižuterií či korálky, přičemž ve většině si můžete s ochotnou pomocí personálu vyrobit i vlastní ozdobu podle svého vkusu.

„Korálky a bižuterie se na Jablonecku desítky let dotýkaly opravdu každé rodiny. To je tradice, která se nedá tak rychle zlikvidovat,“ reaguje ředitelka muzea na otázku, jak to, že sláva místní bižuterie stále přezívá.

„Dodnes pokračuje v tradici okolo stovky menších výrobců. Je nám líto, když na našich výjezdech opakovaně slyšíme dotazy, jestli se u nás ještě pořád něco takového vyrábí. Málokdo mimo Jablonec totiž ví, že třeba Preciosa Ornella je jedním ze tří výrobců těch nejmenších (rokailových) perliček na světě a doslova do celého světa jich ročně vyveze desítky tun.“

Milada Valečková se za věhlas jablonecké bižuterie rozhodla bojovat i vzdor tomu, že pochází nejen z úplně jiného oboru, ale i z jiného kraje. Ještě před šesti lety seděla na kulturním odboru Pardubického kraje a cítila, že je čas na změnu. Do výběrového řízení na ředitelku jabloneckého muzea se přihlásila více méně náhodou, jako by to tak, jak sama říká, prostě mělo být. „Dodnes mám živě v paměti svůj první vstup do muzea,“ vzpomíná.

„V letním horkém dni jsem vstoupila do vestibulu a omráčeně zůstala stát ve vzdušných nadčasových prostorách. Opravdu to byla láska na první pohled.“

Padla si do oka i s místními.

Když si pak později povídám s Jaroslavem Hlubůčkem, nestorem zdejšího bižuterního průmyslu, nedá na ni dopustit. „Měli jsme štěstí, že sem přišla,“ říká. I když postrádá jakékoli jizerskohorské kořeny, svým zápaem a odhodláním zachovat tradici místní bižuterie i její světovou proslulost se vyrovná

jakémukoli zdejšímu patriotovi. „Zatím jsem ani na chvíli svého rozhodnutí nelitovala a s oblibou říkám, že pracuju v muzeu krásy a že je to práce snů. A snažím se, aby to pocítili i jeho uživatelé...“

BUDOUCNOST S NADĚJÍ?

Stejně jako většina místních i Milada Valečková si uvědomuje, že zachovat proslulost zdejší bižuterie bude stát stále větší a větší úsilí. Ačkoli v regionu funguje mnoho firem – od těch nejmenších rodinných po známou Preciosu, všichni vědí, že například zlaté časy z počátku 20. století se už nikdy nevrátí. Přesto nelitují úsilí, které své křehké krásě věnují.

„Celý průmysl se bude muset výrazně změnit,“ soudí Milada Valečková. „Už nyní je zřejmý trend, kdy se do Česka dováží levná asijská bižuterie a vyváží se dražší produkce s vyšší přidanou hodnotou.“

Zdejší výroba se stále více opírá o jedinečný design, menší série, vysokou úroveň řemeslného zpracování. Naši výrobci vyvážejí zboží pod světoznámými značkami, a to dokonce pod těmi ve světě módy nejprestižnějšími. Důležité ** ** je, aby byl dostatek kvalifikovaných pracovníků, to je teď největší bolest nejen bižuterního, ale celého sklářského průmyslu.“

S podobnými obavami hledí do budoucna i zakladatel jedné z neznámějších jabloneckých bižuterních firem Fabos s. r. o. Bohumil Bělský.

Ač zdejší rodák, jeho příběh je pro místní poněkud netypický – nikdo z jeho předků se nevěnoval korálkům a neměl co do činění s bižuterií. Rodiče byli hospodští, on jako dítě míchal šlehačku, později roznášel pivo a snil o tom, že jednou bude dělat práci klidnější a zajímavější. Nakonec skončil v jabloneckém podniku bižuterie jako nástrojař, později na postu šéfa jednoho z největších provozů – lisovny. Práce ho těšila až do doby, kdy mu nový vlastník pár let po převratu oznámil, že s ním již nepočítá.

Bylo mu padesát, když se pustil do vlastního podnikání. Se sedmi lidmi, které našel na inzerát, založil firmu, pronajal menší byt a začal zajišťovat pasířské práce pro jiné jablonecké bižuterní firmy. Začal také se stavbou nových nástrojů, aby mohl vyrábět vlastní bižuterii. Začátky nebyly jednoduché, nešlo jen o to postavit se na vlastní nohy, ale i uspět v oblasti velké konkurence. Zlom přišel po 10 letech. Přibývalo zaměstnanců, zakázek i zákazníků. Dominantou Fabosu je dnes štras a kovová bižuterie, 70 % veškerého zboží směřuje do zahraničí včetně Austrálie či Japonska. Pro Itálii se vyrábějí knoflíky, Němci mají zájem o svatební bižuterii. Jeden by si řekl, že mu lze závidět. Jenže... „Všechny nás samozřejmě trápí Čína,“ říká to, co v tomto regionu člověk unisono slyší na všech stranách. Sám byl také v Číně nakoupit polotovary, které se už u nás nevyrábějí. Vypráví: „Jdete obří halou, kde jsou jednotlivé kóje. V jedné dělají jen klíčenky Karlův most, Made in Czech, v další přívěsky s Eiffelovkou, v jiné růžence z Lurd... To, co tam koupíte za 25 korun, pořídíte u nás za 150.“

Štrasové náhrdelníky či zdobné brože vyráběné ve Fabosu jsou překrásné. Jenže pak se dozvíte, za jak malou mzdu je tady zaměstnanci vyrábějí... Na víc zkrátka firma nemá, zboží by bylo téměř neprodejné.

„Jsem pesimista, nevidím pro poctivou českou bižuterii příliš světlou budoucnost,“ přiznává Bohumil Bělský. Jeho produkty musí splňovat přísné evropské normy, obejít se bez niklu i olova, mít všechny možné atesty. „Potom vidíte, jak někdo někde nakoupí čínské zboží bez čehokoli z toho, co je požadováno, přebalí, označí vizitkou česká bižuterie, a může se nám jen smát.“

Kdo ví? Třeba nakonec zvítězí kvalita a práce, kterou zdejší výrobci bižuterie s pokorou vytvářejí po generace. Anebo to opravdu všechno směřuje k zániku. Jisté je, že místní lidé si svoji tradici tak snadno vzít určitě nenechají. *

V 19. století se Jizerským horám přezdívalo „rakouská Kalifornie“ a „jablonecké zboží“ znali snad ve všech zemích světa.

Foto popis | Ředitelka Muzea skla a bižuterie Milada Valečková

Foto popis| Bohumil Bělský je zakladatelem jedné z nejznámějších bižuterních firem. Přesto do budoucna nehledí s velkým optimismem

Foto popis| Jablonec nad Nisou, to nejsou jen hory a drsnější podnebí, ale i třpyt a řemeslná zručnost všude, kam pohlédnete

Foto popis| Na skleněné kroužky z Jizerských hor, tzv. bangle, nedaly dopustit především ženy z Indie

Foto popis| Jablonecká bižuterie vždy úspěšně sledovala aktuální módní trendy

Foto popis| Jak zvenku, tak svým interiérem vás jablonecké Muzeum skla a bižuterie ohromí

Foto popis| Nejen náramky či náhrdelníky, ale třeba i perlové závěsy pocházejí z jizerskohorských dílen

ŽIVOT MEZI KORÁLKY

31.8.2017 Týdeník Květy str. 20

Rozhovor

Je mu 88 roků a takřka všechna ta léta strávil v oblasti bižuterie. Již jako šestiletý pomáhal svému otci, významnému železnobrodskému podnikateli. Snad je to jakási vnitřní síla místních lidí, která dokázala navzdory všemu zachovat i tradici zdejší bižuterie. Jaroslav Hlubůček vzdor svému věku sjíždí černé sjezdovky a cestuje po světě.

Když ukončení činnosti gigantu Jablonex Group vyvolalo největší krizi bižuterního průmyslu, byl to právě on, kdo se výrazně zasloužil o záchranu jeho know how. Kdo i s osmdesátkou na krku pomohl v situaci, kdy hrozila ztráta zaměstnání tisícům lidí a likvidace většiny soukromých výrobců, kteří byli na kooperačních produktech Jablonex Group – Bižuterie a. s. závislí. Dodnes nadále aktivně pracuje ve Svazu výrobců skla a bižuterie, na jehož založení se podílel, a v bižuterním průmyslu je jako doma.

* Jaké bylo nejslavnější období zdejšího bižuterního průmyslu?

Z historického hlediska je klíčovým obdobím už konec 18. století, kdy byl uskutečněn první vývoz. Velký zájem byl například o našíváky – skleněné tvarované kamínky s dírkami, které si lidé přišívali na oblečení jako ozdoby. V té době bižuternímu průmyslu světa kralovaly Benátky, které byly inspirací novým podnikatelům. Pan Klaar z Frankfurtu začal s pájením kovových komponentů – kotlíků, do kterých se upevňovaly skleněné kameny, a vznikla kovová bižuterie. V roce 1874 se začala stavět trať ze Železného Brodu do Tanvaldu, kde pracovala spousta italských dělníků. Ti přivezli z Benátek stroje na sekání skleněných tyčinek, ze kterých se vyráběly rokokové perličky. Ty se dříve řezaly na cajku ručně. Byl to obrovský zlom pro stovky zdejších dělníků, pro které byla bižuterie obživou. Měli strach z nezaměstnanosti proto, že je nahradí stroje. Ty ale pomohly k nárůstu produkce a exportu, obavy lidí byly zbytečné, zaměstnanost stoupala.

* A nejslavnější období z hlediska ekonomického?

Řekl bych, že mezi roky 1913 a 1937, i navzdory několikaleté celosvětové krizi v části tohoto období. V regionu se vysloveně bižuterií zabývaly desítky tisíc lidí a v jednom období jich pracovalo až 100 tisíc. Docílili jsme 60 procent celosvětové bižuterní produkce.

* Jaké tehdy bývaly trendy?

Ty se časem měnily. Módní vývoj zasáhl především rok 1851. Vynálezem šicího stroje se začala rozvíjet kovová a skleněná bižuterie, začala stoupat výroba perliček, kterých místní sklárny za rok vyrobily dva a půl tisíce tun.

* Co jsou to šatony?

Náhražka diamantů za skleněné, strojně broušené. V Jablonci s nimi začínal pan Swarovski, který po neshodách odešel do rakouského Wattensu a stal se světovou jedničkou, které úspěšně konkuruje česká firma Preciosa.

* Kdybyste vzal zdejší bižuterii z přelomu 20. století a srovnal ji s dnešní, jaký by byl hlavní rozdíl?

Dnes se využívá více kombinací tvarů a nových technologií. Tehdy bylo vše jednodušší, i když se již také vyráběla butiková bižuterie. Na prvním místě vždy byly požadavky trhů a jednotlivých zákazníků. Amerika měla zájem převážně o perličky, skleněné knoflíky a růžence z ohňovek. Populární pro východní trhy – Indii – byly bengle – skleněné kroužky jako náramky. Exportovala se jich nesmírná kvanta ve všech myslitelných barvách. Perličky (rocailles), čípky, dvoukrátky a tříkrátky se vyvážely nejvíce do Jižní Ameriky a Afriky jako polotovar, ze kterého tamní divoši tvořili pásy, čelenky, boty, obrázky – překrásné ozdoby. Při návštěvě mexické části San Diega je uvidíte ještě dnes vystavené v krámcích.

* Jaká je historie podnikání vaší rodiny?

Maminka mého tatínka vyráběla ještě ručně řezané tyčinky. Tatínek začal podnikat kolem roku 1920. Jako vyučený zámečnický byl schopný si vyrobit řadu strojů a nástrojů na výrobu skleněné bižuterie, broušených perel – ohňovek a dalších, se kterými začal. Patřil k větším výrobcům a v době největší konjunktury měl dočasně včetně domácích dělníků až 200 zaměstnanců.

* Zásobil maminku bižuterií?

Ne, neměla čas ji nosit. Byli jsme čtyři děti. Naši předškolní výchovu zajišťoval její tatínek – náš děda. Maminka pracovala s otcem. My od šesti let pomáhali také. Perle a tvarovky se po mačkání omíraly v dřevěných sudech sesypané dohromady v různých barvách. My jsme je potom třídili a počítali. Naučili jsme se nejen znát barvy, ale i základní počty. Zvykli jsme si, že práce je nezbytná a vytváří člověka.

* Počítal tatínek, že budete jeho nástupcem?

On ano. Já ne, mým snem bylo studovat medicínu. V roce 1940 jsem nastoupil na gymnázium. Tatínek mě ale začal směřovat na přestup na Obchodní akademii pro zahraniční obchod, kde jsem začal v roce 1945. Naučil jsem se cizí jazyky, jezdit autem a nakonec jsem zapomněl, že jsem chtěl dělat něco jiného: tatínek zvitězil. Bavilo mě navštěvovat dvakrát až třikrát do roka zahraniční zákazníky v Evropě, abychom je neztratili, a tak jsem bižuternímu průmyslu propadl i já.

* Jak se promítla do vašeho podnikání válka?

Výrazně, skončily vývozy. Zůstala oblast protektorátu, zčásti Německo. Produkce se snížila, ale existenčně to stále bylo únosné. Po válce se obchod rozvíjel úspěšně až do roku 1948, kdy došlo ke znárodnění i menších firem a zvýšila se zahraniční konkurence – Itálie, Španělsko, Francie, Německo, Rakousko – tak, že do 50. let se podíl světové produkce ze 60 % snížil na 40 %. V současnosti se na světové produkci podílíme již jen cca 10 procenty.

* Vzkvétal průmysl za socialismu?

To bych neřekl. Znárodnění a seskupení výroby do velkých podniků zkomplikovalo obchod se západními partnery. Například Amerika v letech 1951–53 snížila obchod na absolutní minimum. Naši soudruzi začali prohlašovat, že jde o zbytečný průmysl, na který je škoda plynout pracovními silami – na zdobené paníčky někde venku. Začalo se uvažovat i o sešrotování strojů. Pravda, vznikly nové,

socialistické trhy, pro výrobu jednodušší s ohledem na větší množství jednotlivých typů. Byly ale za rubly, a nikoli dolary. Generálním ředitelem jabloneckého koncernu bižuterie se stal přesvědčený komunista pan J. Kopal, člověk, který vzešel z tohoto průmyslu a měl k němu vztah. Dokázal vedení na ministerstvu přesvědčit, že export bižuterie přináší okamžitou devizovou návratnost, nezbytnou pro celé národní hospodářství. Tím průmysl nejen uchránil, ale zajistil i výstavbu nových výrobních gigantů.

Nejosudnějším kiksem byl příliv zaměstnanců z Vietnamu, Kuby, Polska, kteří pracovali i v profesích, kde know how bylo výsostně naše – české.

Oni se to naučili a po roce 1989 začali úspěšně podnikat doma ve svých zemích a z Vietnamu byl již jen krůček k rozvoji výroby a ovládnutí celosvětové produkce Čínou.

* Je Čína tím hlavním důvodem, proč zdejší produkce tak klesla?

Je jedním z hlavních, ale za mnohé si můžeme sami. Třeba porevoluční nepodařenou privatizací na vznik soukromých akciových společností bez výrazných změn ve vedení, jejichž vinou řada podniků padla. Prodejem strojního vybavení včetně know-how a světoznámých značek do zahraničí...

* Vy jste však v oblasti bižuterie pracoval celý život. Pak jste se stal jedním z prvních soukromých podnikatelů. Řemeslu jste vždycky věřil. A věříte i nadále...

V podnikání jsem navázal na tatínka, ale přednostně jsem se začal věnovat měkce pájené bižuterii. Vyráběli jsme celý sortiment a z 98 % pro export. Když ale v roce 2009 skončil Jablonex Group, hrozil zánik skleněné i kovové bižuterie. Kooperační komponenty pro ně vyráběl jen on. Více než stovka místních podnikatelů mě požádala o pomoc při změně pravidel stávajícího Svazu výrobců bižuterie a ve vzájemné spolupráci o převod

nástrojů na kovové komponenty, což se nám společně s městem, OHK Jablonec n. N. a Muzeem skla a bižuterie podařilo. Průmysl vstal z mrtvých. Jsem rád, že jsem k tomu mohl přispět a že mohu pomáhat i dál. Naše světoznámá bižuterie za to stojí.

Foto popis| Jaroslav Hlubůček prožil v oblasti bižuterie celý život